

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (2545 : 1-9) เน้นพัฒนาการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดัง มาตรา 6 กำหนดว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถ เรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนา ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ นอกจากนั้นยังได้กำหนดรายละเอียดของการจัดกระบวนการการเรียนรู้ว่า ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการ จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายการพัฒนาห้องสมุดของสถานศึกษาให้เป็นศึกษาค้นคว้าของนักเรียน ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครองและชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพ โอกาส และสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา “ห้องสมุด 3 ดี” จึงเป็นนโยบายที่เน้นการพัฒนาใน 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ หนังสือดี บรรณารักษดี และบรรณารักษ์ดี ทั้งนี้เนื่องจากห้องสมุดในโรงเรียน ซึ่งเปรียบเสมือนชุมทรัพย์ทางปัญญา เป็นแหล่งรวมความรู้ และห้องสมุดยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้นักเรียนมีนิสัยรักการอ่าน และนำไปสู่การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ สถานที่ดี และบรรณารักษ์เอื้อต่อการเรียนรู้ มีหนังสือ สื่อการเรียนรู้ หลากหลายประเภทอย่างเพียงพอ และตรงกับความต้องการ (สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา . 2552 : 4)

ห้องสมุดโรงเรียนจัดตั้งขึ้น ในสถานศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตรของโรงเรียน และเป็นแหล่งค้นคว้าของครู และนักเรียน ปัจจุบันเพื่อให้ นักเรียน ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยน

ข้อมูลข่าวสารกันได้กว้างขวางขึ้น ซึ่ง กรมวิชาการ (2543 : 13-14) กล่าวว่า ห้องสมุดโรงเรียน เป็นแหล่งการศึกษาที่ช่วยพัฒนาสติปัญญา ความคิด ช่วยพัฒนาสติปัญญา ความคิดช่วยวางรากฐานการศึกษาให้นักเรียนมีนิสัยรักการอ่าน และ บุษกร เลิศวีระ ศิริกุล (2553 : 18) วิจัยพบว่า ห้องสมุดโรงเรียนเป็นสถานที่รวบรวมหนังสือ สิ่งพิมพ์ ตลอดจน สื่อทัศนวัสดุที่สอดคล้องตรงตามหลักสูตรการเรียนการสอน และพันธกิจของ โรงเรียน ที่ตั้งไว้เพื่อช่วยส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนการสอนของครูและนักเรียน ห้องสมุดโรงเรียนต้องจัดเตรียมบริการที่ทันสมัยทันต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมนอกหลักสูตร และกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ซึ่งนักเรียนจะได้รับประโยชน์ทั้งทางด้านความรู้และความเพลิดเพลิน

ห้องสมุดโรงเรียนในปัจจุบันมีปัญหาที่ทำให้ขาดคุณภาพเป็นเพราะขาดการดูแลในเรื่องอาคารสถานที่ ครุภัณฑ์ไม่เพียงพอ งบประมาณที่ ไม่ได้สำเร็จวิชาชีพบรรณารักษ์ มาโดยตรง ผู้บริหารอาจมองไม่เห็นความสำคัญของห้องสมุด งบประมาณในการสนับสนุนไม่เพียงพอ ส่งผลให้ภาพลักษณ์ของห้องสมุดไม่ทันสมัย ทำให้ผู้มาใช้บริการน้อยลง ดังนั้นควรมีการปรับปรุงคุณภาพห้องสมุด โรงเรียนให้ทันสมัยกับยุคโลกาภิวัตน์และสามารถตอบสนองต่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งวิญญู กิณะเสน (2551 : 29) ได้กล่าวในบทความวิจัยว่า ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษาจะมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาเพียงใด แต่โดยลำพังห้องสมุดเองก็ไม่อาจให้บริการแก่ผู้ใช้ตามวัตถุประสงค์ได้ ถ้าปราศจากองค์ประกอบที่สำคัญ คือ “บรรณารักษ์” ในห้องสมุด เพราะบรรณารักษ์เป็นบุคคลสำคัญต้องรับผิดชอบ ในการดำเนินงานทุกอย่างให้เป็นไปตามนโยบายของห้องสมุดให้บริการแก่ผู้ใช้โดยตรง และการดำเนินการใดๆ ด้วยวิธีใด ๆ ในอันที่จะทำให้ผู้มาใช้บริการห้องสมุดมีโอกาสได้รับประโยชน์จากหนังสือ สิ่งพิมพ์ ตลอดจน สื่อทัศนวัสดุอย่างเต็มที่ อำนวยความสะดวกเพื่อให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้ใช้บริการห้องสมุด

บทบาทบรรณารักษ์ในห้องสมุดโรงเรียนมัศึกษามีความสำคัญต่อการบริหารจัดการห้องสมุด โรงเรียนมัธยมศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาบทบาทของบรรณารักษ์ห้องสมุด โรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหาร ครู และนักเรียน ใน โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 26 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและกำหนดบทบาท ลักษณะงานของบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน และสามารถใช้เป็นแนวทางผลิตบรรณารักษ์ที่สามารถปฏิบัติงานในห้องสมุดโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทในการปฏิบัติงานของครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน บทบาทที่คาดหวังตามทัศนะของผู้บริหาร ครูและนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26
2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังของครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนในการปฏิบัติงานตามทัศนะของผู้บริหาร ครูและนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26

สมมติฐานของการวิจัย

บทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังของครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหาร ครูและนักเรียนใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 26 ของผู้ตอบแบบสอบถามแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษามหาวิทยาลัยที่เป็นจริงของครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนในการปฏิบัติงานและบทบาทที่คาดหวังตามทัศนะของผู้บริหาร ครูและนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มีขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร ครูและนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 ที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 501 คนขึ้นไป ปีการศึกษา 2554 รวมโรงเรียน 23 โรงเรียน จำนวนทั้งสิ้น 36,378 คน จำแนกเป็น
 - 1.1 ผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 จำนวน 84 คน
 - 1.2 ครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 จำนวน 1,520 คน
 - 1.3 นักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 จำนวน 34,774 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร ครูและนักเรียนใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 ที่มีจำนวน นักเรียนตั้งแต่ 501 คนขึ้นไป ปีการศึกษา 2554 รวมโรงเรียน 23 โรงเรียน จำนวนทั้งสิ้น 733 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครซี่และมอร์แกน จำแนกเป็น

- 2.1 ผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 26 จำนวน 71 คน
- 2.2 ครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 จำนวน 316 คน
- 2.3 นักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 จำนวน 346 คน

3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกได้ดังนี้

- 3.1 ตัวแปรอิสระ คือ สถานภาพของผู้ตอบคำถาม ได้แก่ ผู้บริหาร ครูและนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26
- 3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ บทบาทที่เป็นจริงและที่คาดหวังของครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหาร ครูและนักเรียน ใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26

4. ขอบเขตในด้านเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มุ่งการศึกษารอบด้านที่เป็นจริงของครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนในการปฏิบัติงานและบทบาทที่คาดหวังตามทัศนะของผู้บริหารครูและนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 ตามมาตรฐานห้องสมุดและตัวบ่งชี้ เพื่อการพัฒนาคุณภาพห้องสมุด โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2552 หมวดที่ 2 มาตรฐานด้านครู ข้อ 2.1 ครูบรรณารักษ์ จำแนกออกเป็น 5 มาตรฐาน ดังนี้(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2552 : 11)

- 4.1. ครูบรรณารักษ์มีความสามารถในการดำเนินงานห้องสมุด
- 4.2 ครูบรรณารักษ์มีความสามารถในการปฏิบัติงานเทคนิค
- 4.3 ครูบรรณารักษ์มีความสามารถในการให้บริการ
- 4.4 ครูบรรณารักษ์มีความสามารถในการจัดกิจกรรม
- 4.5 ครูบรรณารักษ์มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเอามาตรฐานครูบรรณารักษ์ทั้ง 5 มาตรฐาน มาใช้เป็นกรอบแนวความคิดในการสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน ซึ่งแบ่งเป็น 5 ด้าน ดังนี้

- ด้านที่ 1 การบริหารงานห้องสมุด
- ด้านที่ 2 การปฏิบัติงานเทคนิคของห้องสมุด
- ด้านที่ 3 การให้บริการห้องสมุด
- ด้านที่ 4 การจัดกิจกรรมห้องสมุด
- ด้านที่ 5 การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ห้องสมุดโรงเรียน หมายถึง ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีนักเรียนตั้งแต่ 501 คน ขึ้นไป สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 จังหวัดมหาสารคาม
2. นักเรียน หมายถึง นักเรียนในโรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 501 คน ขึ้นไป สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 ทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย
3. ครู หมายถึง ครูในโรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 501 คน ขึ้นไป สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 โดยมีตำแหน่งที่แตกต่างกันคือ ครู ครูชำนาญการ ครูชำนาญการพิเศษ
4. ผู้บริหาร หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 501 คน ขึ้นไป สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 โดยมีตำแหน่งที่แตกต่างกันคือ รองผู้อำนวยการ ผู้อำนวยการโรงเรียน
5. ครูบรรณารักษ์ หมายถึง บุคคลที่มีหน้าที่ดูแลควบคุมให้งานของห้องสมุดดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย งานพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ งานวิเคราะห์หมวดหมู่ งานเตรียมทรัพยากรสารสนเทศออกให้บริการ งานซ่อมหนังสือ งานฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศ และงานคัดหนังสือออกเพื่อจำหน่ายออก งานอำนวยความสะดวกสบายแก่ผู้ใช้ห้องสมุด นับตั้งแต่การจัดสถานที่ ถึงงานบริการต่างๆ ได้แก่ บริการยืม – คืน บริการตอบคำถามและช่วยค้นคว้า บริการหนังสือจอง บริการแนะนำการอ่าน บริการแนะนำวิธีการใช้ห้องสมุด การปฏิบัติงานด้านการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด ตลอดจนการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6. บทบาทในการดำเนินงานห้องสมุด หมายถึง การปฏิบัติงานของ
 ครูบรรณารักษ์ด้านการดูแลควบคุมให้งานของห้องสมุดดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย รวมถึง
 การปฏิบัติงานด้านการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด ตลอดจนการติดต่อประสานงานกับ
 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

7. บทบาทในการปฏิบัติงานเทคนิค หมายถึง การปฏิบัติงานของครูบรรณารักษ์
 ซึ่งต้องใช้ความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์โดยตรง ได้แก่ งานพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ
 งานวิเคราะห์หมวดหมู่และงานเตรียมทรัพยากรสารสนเทศ

8. บทบาทในการให้บริการ หมายถึง การปฏิบัติงานของครูบรรณารักษ์
 เกี่ยวกับการให้ความสะดวกสบายแก่ผู้ใช้ห้องสมุด นับตั้งแต่การจัดสถานที่รวมถึงงานบริการ
 ต่างๆ ได้แก่ บริการยืม-คืน บริการตอบคำถามและช่วยค้นคว้า บริการหนังสือจอง บริการ
 แนะนำการอ่านและบริการแนะนำวิธีการใช้ห้องสมุด

9. บทบาทในการจัดกิจกรรม หมายถึง การปฏิบัติงานของครูบรรณารักษ์
 เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมต่างๆ ของห้องสมุด ซึ่งจัดขึ้นเป็นครั้งคราวตามความเหมาะสม
 เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่านและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

10. บทบาทในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง หมายถึง ศึกษาค้นคว้า และมีนิสัย
 รักการอ่าน เข้าร่วมการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน การพัฒนาตนเองและพัฒนาอาชีพ
 อย่างต่อเนื่อง

11. บทบาทที่เป็นจริงของครูบรรณารักษ์ หมายถึง บทบาทที่ได้ปฏิบัติหน้าที่
 จริงตามความรับผิดชอบของบรรณารักษ์ จากการพิจารณาของผู้บริหาร ครูและนักเรียน
 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26

12. บทบาทที่คาดหวัง หมายถึง บทบาทของครูบรรณารักษ์ที่ผู้บริหาร ครูและ
 นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26
 คาดหวังหรือความต้องการให้ครูบรรณารักษ์ปฏิบัติหน้าที่เพื่อจะให้มียุทธศาสตร์อยู่ในระดับ
 ต้องการ โดยไม่คำนึงถึงสภาพความเป็นจริง ในขณะนั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลจากการวิจัยทำให้ได้ทราบองค์ความรู้ในเรื่อง บทบาทของครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนในการปฏิบัติงานในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 ตามมาตรฐานห้องสมุดและตัวบ่งชี้ เพื่อการพัฒนาคุณภาพห้องสมุดโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2552
2. ผลจากการวิจัยทำให้ได้ทราบถึงความคาดหวังในการปฏิบัติงานครูบรรณารักษ์ตามทัศนะของผู้บริหาร ครูและนักเรียนใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 ที่มีต่อบทบาทที่เป็นจริงของครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนใน โรงเรียนมัธยมศึกษา
3. ผลจากการเปรียบเทียบบทบาทที่เป็นจริงของครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนในการปฏิบัติงานและบทบาทที่คาดหวังตามทัศนะของผู้บริหาร ครูและนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 สามารถใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาบทบาทของครูบรรณารักษ์ในการบริหารงานห้องสมุดในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและตรงตามความคาดหวังของผู้ใช้มากที่สุด